

زولا در ایران*

محمدرضا فارسیان (استادیارگروه زبان و ادبیات فرانسه دانشگاه فردوسی مشهد)

farsian_mr@yahoo.fr

ناهید رضائی (دانشجوی کارشناسی ارشد زبان و ادبیات فرانسه دانشگاه فردوسی مشهد)

nahid_rezaie@yahoo.com

چکیده

امیل زولا، پایه‌گذار مکتب ناتورالیست در قرن نوزدهم فرانسه، نویسنده‌ای است که ورای روش نوشتاری خودبه دردهای اجتماعی بسیاراندیشیده و از آن میان مضمون دست نخورده‌ای از رفتارهای اصولی محیطی را در مجموعه آثارش عرضه کرده است. آثار وی از ابعاد مختلف ادبی، اجتماعی و سیاسی دارای اهمیت خاصی در ادبیات جهان است. ترجمه اکثریت آثار زولا در ایران نیز تحولاتی را به دنبال داشته است. در این مقاله برآنیم تا جایگاه امیل زولا و تاثیر افکار و آثارش را بر روند داستان نویسی ایران بررسی کنیم.

کلیدواژه‌ها: امیل زولا، ناتورالیسم، ترجمه، رمان ایرانی.

۱- مقدمه

امیل زولا، نویسنده ناتورالیست فرانسوی، که گفته می‌شود جزو آخرین نویسندگان کلاسیک قرن نوزدهم بوده است با توجه به سبک و سیاق خاص و روحیه انقلابی‌اش هنوز هم مورد توجه است. سبک و نوشتار زولا، که در زمان خود طغیانی علیه ادبیات حاکم برجامعه اشرافی فرانسه به شمار می‌رفت، پس از او نقطه آغازی برای انبوهی از نویسندگان آزادی خواه جهان گردید. هدف ما در این مقاله، اثبات وجود و یا عدم وجود مکتب ناتورالیست در ایران

* این مقاله مستخرج از طرحی پژوهشی با همین عنوان و کد ۲/۱۷۷۴۵ مورخ ۱۳۹۰/۲/۲۰ می‌باشد که با هزینه دانشکده ادبیات و علوم انسانی دانشگاه فردوسی مشهد به انجام رسیده است.

نیست، بلکه تلاش نموده ایم تا از زاویه ای خاص با دیدگاهی موشکافانه، تأثیری را که نویسندگان و برخی روشنفکران ایرانی از وی پذیرفته اند برجسته کرده، مورد بررسی قرار دهیم. از این رو ابتدا به معرفی زولا و مکتب ناتورالیسم می‌پردازیم، سپس سیر ترجمه آثار وی در ایران را بررسی نموده، در پایان میزان تأثیر پذیری نویسندگان ایرانی را از امیل زولا نشان می‌دهیم.

بحث و بررسی

امیل زولا نویسنده پر آوازه فرانسوی و یکی از شخصیت‌های برجسته تاریخ ادبیات جهان^۱ در آوریل ۱۸۴۰ در پاریس از مادری فرانسوی و پدری ایتالیایی زاده شد. کودکی اش را در اکس آن پرووانس^۱ گذراند و در سال ۱۸۵۸ پس از مرگ پدرش به پاریس بازگشت و وارد دبیرستان سن لوئی شد. وی پس از دوبار شکست در آزمون دیپلم، مدرسه راترک کرد و به جستجوی کار اشتافت. در فوریه ۱۸۶۲ در بنگاه انتشاراتی اشته^۲ با شغل بسته بندی و توزیع به کار مشغول شد. در واقع این ستایشگر موسسه^۳ کار خود را با قضاة های نینون^۴ (۱۸۶۴) آغاز کرد و سپس اعترافات کلود^۵ (۱۸۶۵) را ارائه کرد که به نظر می‌رسید نوعی اتوبیوگرافی (خودزندگی‌نامه) است. در سال ۱۸۶۵ از شغل خود در موسسه انتشاراتی اشته دست کشید تا به کار روزنامه نگاری بپردازد.

زولای وقایع نگار ادبی، منتقد هنری، مقاله نویس سیاسی و گزارشگر اجتماعی از رهگذر روزنامه نگارانه خود بود که به شناخت اوضاع زمانه خویش دست یافت. اولین رمان

^۱ Aix-en-Provence

^۲ Hachette

^۳ Musset

^۴ Contes à Ninon

^۵ La Confession de Claude

پاورقی او نیز که "رزوی یک زن مرده" نام داشت در سال ۱۸۶۶ منتشر شد. پس از آن دورمان بعدی زولا، یعنی *ترزراکن*^۲ (۱۸۶۷) و *مادلن فرا*^۳ (۱۸۶۸) منتشر شد.

سرانجام امیل زولادرمستان ۱۸۶۹-۱۸۶۸ خانواده "روگون-ماکار"^۴ را که نام اصلی آن "تاریخ طبیعی و اجتماعی یک خانواده در عهد امپراطوری دوم" می باشد پایه ریزی کرد و در سال ۱۸۹۳ این مجموعه بیست جلدی را به پایان رساند.

زولادریادبیات یک انقلابی است، او با تمام توان به هجوم علیه رمانتیست‌ها برخاست و خود را بنیان‌گذار مکتب ناتورالیسم نامید. "تحولاتی که در زندگی خصوصی زولا در سال ۱۸۸۸ رخ داد و هم زمان ازدواج وی با یک کارگر جوان به نام ژن روزرو^۵ (که برای او دو فرزند به دنیا آورد) همه در طرح کلی روگون-ماکار تاثیر گذار بوده است. تنوع آثار زولا ناشی از توجه او به مسائل زمانه است که شخصا تجربه نموده و در آثارش به آنها اشاره کرده است. زولا، در تحولات زندگی اش به تدریج تصویر جامعه ای در حال انحطاط را نقاشی می کند و هم زمان به ظهور نیروهایی اشاره دارد که مایه امید و خوشبختی به آینده جامعه است." (برونل، ۱۳۸۸، ص ۲۷۸)

وی که یکی از روشنفکران و مبارزان دوره خود بود "پس از دستگیری "دریفوس" کاپیتان آلمانی تبار یهودی ارتش فرانسه به اتهام خیانت به دفاع از او پرداخت. او در ۱۳ ژانویه ۱۸۹۸ نامه ای سرگشاده خطاب به رئیس جمهور وقت، فلیکس فور نوشت. وی در این نامه، قضات دادگاه، ژنرال‌های ارتش، فرمانده کل ارتش و وزیر جنگ را متهم کرد که جنایت حقوقی مرتکب شده اند. کسانی که زولا آنها را متهم کرده بود، او را به دادگاه کشیده و او را به یک سال زندان و جریمه مالی محکوم کردند. ولی زولا پیش از آنکه برای دستگیری اش ببینند خانواده اش را ترک کرد و به انگلستان گریخت. مدتی بعد متهم اصلی و کسی که به جعل

۱ Le Vœu d'une morte

۲ Thérèse Raquin

۳ Madeleine Féral

۴ Rougon-Macquart

۵ Jeanne Rozerot

سند علیه دریفوس اقدام کرده بود اعتراف کرد و زولا توانست به فرانسه بازگردد. امیل زولا در ۲۱ سپتامبر ۱۹۰۲ به علت خفگی بر اثر نشت گاز از لوله بخاری درگذشت. " (میتران، ۱۹۸۹، ص ۳۲۰)

ناتورالیسم

ناتورالیسم، مکتبی ادبی است که در قرن نوزدهم توسط برادران گنکور و بویژه امیل زولا از فرانسه شروع شد و سپس در بیشتر جهان طرفدار پیدا کرد. در پیدایش این مکتب، توسعه صنعت، نقد تن، جبر علمی و جامعه شناسی بر پایه تفکر کنت و اسپنسر موثر بود. این مکتب سعی داشت ادبیات را در خدمت توضیح و تشریح اوضاع کلی انسان در بستر شرایط جبری زمان و مکان واصل وراثت قرار دهد و نظیر هر مکتب دیگری فرازنشینی و موافق و مخالفی برای خود داشت (ثروت، ۱۳۸۶، ص ۱۷۷).

برخی از مهم‌ترین اصول ناتورالیسم عبارتند از:

۱- تاثیر علم و روش علمی: "اساسا زولا، ناتورالیسم را ناشی از عقاید علم گرایانه می‌دانست و مدعی بود قصد دارد روش علوم تجربی را در ادبیات به کار برد" (سیدحسینی، ۱۳۷۵، ص ۴۰۴).

۲- جبر گرایی: "جبر گرایی در ناتورالیسم بدین معنی بود که در مجموعه ریخت ظاهری انسان، خلقیات، رفتارها و معتقدات وی در همه جا پای وراثت حضور دارد" (ثروت، ۱۳۸۶، ص ۱۸۷).

۳- ضدیت با اخلاق: "نتیجه طبیعی اعتقاد به جبر علمی، معتقدات سنتی اخلاق را در هم می‌ریزد، در چنین برداشتی انسان مسئول اعمال و رفتار خود نیست.

«گرچه ناتورالیست‌ها برای خود اصولی را تعریف کرده بودند، اما آنها به آنچه ادعا می‌کردند، کاملا عمل نمی‌کردند، چرا که به هر حال واقعیت محض که بایستی چون دوربین عکاسی به ثبت برسد، مستقل از سلیقه شخصی هنرمند نیست. زولا که از بزرگان ناتورالیست

بود نیز در برخی از آثارش از اصول فاصله می‌گرفت؛ به طور مثال در رمان "ژرمینال"^۱ به رغم انبوه توصیف‌های به غایت دقیق و جزئی، که اغلب تکان دهنده و رعب آورند نمی‌توان آن را یک اثر ناتورالیستی ناب محسوب کرد. آنچه زولا را از ناتورالیسم دور می‌کند حضور عنصری انقلابی است. " (خاکیان، ۱۳۸۶، ص ۱۷)

اماعلی رغم همه انتقاداتی که بر ناتورالیسم وارد می‌شد فوایدی را نیز به دنبال داشت. زولا با آثارش "در عین حال که خوانندگان بورژوازی خویش را ناگزیر می‌ساخت تا با زندگی آشفته و نکبت بار طبقه کارگر آشنا شوند، کارگران را نیز با وضع رقت بار طبقه خویش بیشتر آشنا می‌ساخت، این امر عواقب دیگری، خواه اصلاح طلبانه یا ارتجاعی، به دنبال داشت که به هر حال نه ادبی، بلکه سیاسی و اقتصادی بود. به همین دلیل بود که ناتورالیسم ابتدا به اخلاق ستیزی متهم شد و سپس مورد احترام قرار گرفت. شاید چنین نگرش افراطی در برخی از زمان‌ها ضروری هم باشد، نگاه ناتورالیستی بسیاری از آثار چوبک در برهه‌ای از تاریخ ایران انگار جزو لوازم تنفس جامعه است تا خود را به عینه در داستان‌های او باز بینی و بازرسی کند و متوجه اطراف پلید و کثیف خود باشد. " (ثروت، ۱۳۸۶، ص ۱۹۱)

گرچه امیل زولا در مقابل انتقادات کم‌کم از اصول خویش فاصله گرفت و نوعی کلاسیسیسم ناتورالیستی را پیشنهاد کرد، اما این مکتب به طور کامل از صحنه ادبیات خارج نشد و پس از مرگ وی تا به امروز نویسندگانی از سراسر جهان مفهوم صریح و بی‌پرده ناتورالیسم وی را به وام گرفته و داستان نوشته‌اند؛ از جمله در ایران نیز رگه‌هایی از ناتورالیسم زولا دیده می‌شود.

تاریخچه ترجمه آثار زولا در ایران

"ادبیات ایران بیش از هر چیز به ترجمه شاهکارهای ادبی قدیم و جدید خارج نیازمند است. زیرایکی از علت‌های بزرگ جمود و عدم تناسب و رشد فکری و ادبی کنونی مانسبت به کشورهای

^۱ Germinal

متمدن، نداشتن تماس با افکار و سبک‌ها و روش‌های ادبی دنیای امروزه است. (صادق هدایت، ۱۳۲۳)"

گفته می‌شود "اولین تبادلات فرهنگی فرانسه با ایرانیان به سال ۱۶۱۰ م. باز می‌گردد که در آن زمان صفویان بر ایران حکومت می‌کردند. فرانسویان با انگیزه‌های سیاسی، مذهبی و تجاری با فرهنگ ایران آشنا شدند" (نوابی، ۱۳۶۳، ص ۳۰).

اما به طور قطع در قرن نوزدهم بود که با سفرهای محصلان و دانشجویان ایرانی به فرانسه و تأسیس مدرسه دارالفنون به طور مشخص در زمان قاجاریه ایرانیان را با زبان فرانسه آشنا کرد. "از میان زبان‌های غربی، زبان فرانسه به علل مختلف در اذهان ایرانیان موقعیتی ممتاز داشت. نخست آنکه زبان علمی و ادبی عصر بود. دوم این که فرانسویان بویژه در ایران به بدسابقگی انگلیس و روس نبودند. سوم آن که فرانسه، برای بسیاری، کشور انقلاب ژوئیه و پیش‌تاز آزادی فردی و حکومت ملی به شمار می‌آمد." (سپانلو، ۱۳۸۱، صص ۴۴-۱)

چنانچه بخواهیم سیر تحولی ترجمه آثار فرانسوی در ایران و ورود آثار زولابره را بررسی کنیم بایستی سیر ترجمه از مشروطیت تا دهه ۱۳۷۰ را مورد مطالعه قرار دهیم.

الف- "از مشروطیت تا ۱۳۲۰" سرگذشت حاجی بابای اصفهانی، "سه تفنگدار و کنت مونت کریستو و ژیل بلاس و تلماک و تاریخ لوئی ۱۴ که جز اولین ترجمه‌ها به فارسی بود در این دوره منتشر شد. پس از آن حسینقلی مستعان در فاصله سال‌های ۱۳۰۷ تا ۱۳۱۰ بینوایان اثر جاودانه ویکتور هوگورابه فارسی ترجمه کرده است." (سپانلو، ۱۳۸۱، صص ۴۴-۱). در این دوره به علت دیکتاتوری سیاسی رضاخان ترجمه در وضعیت خوبی قرار ندارد و بیشتر به علت موقعیت سیاسی-اجتماعی زمان، بیشتر ترجمان‌های ترجمه شده از دوما، شاتوبریان و لامارتین است. هنوز در این دوره اثری از زولا ترجمه نشده است.

ب- "۱۳۲۰ تا ۱۳۴۲" در این دوره است که برای اولین بار زمانی از زولابه فارسی ترجمه می‌شود. "از ۱۳۳۲ به بعد هوگو، بالزاک، (هریک با بیش از ۱۰ اثر) و زولا (با ۱۰ اثر) پرخواننده‌ترین نویسندگان فرانسه در ایران هستند. در سال ۱۳۴۰ "مادام بوواری" فلوربر، "دن کیشوت" سروانتس،

"باباگوریو" بالزاک، "سرخ و سیاه" استاندال و "ژان کریستف" رومن رولان به فارسی برگردانده می‌شود. " (خزاعی فر، ۱۳۸۱، ص ۲۶۴).

ج- "۱۳۴۲ تا ۱۳۵۷" در این دوره از ۱۷۰۰ عنوان رمان ترجمه شده به فارسی حدود ۱۷۵ عنوان آن فرانسوی است. " در این دوره بالزاک با ۴۰ عنوان و هوگو با ۳۰ عنوان مقام خود را به عنوان پرخواننده ترین نویسندگان فرانسوی در ایران حفظ کرده‌اند. ترجمه آثار کامو و سارتر (هریک ۲۰ عنوان) ژول ورن و الکساندر دوما (۱۵ عنوان) و مویسان (۱۰ عنوان) بارها به چاپ می‌رسد. آثار ژید، رولان، فلور، زولا، استاندال و مرل (هریک بیش از ۵ عنوان) از پر فروش ترین آثار ادبی فرانسه در ایران محسوب می‌شوند. " (میر عابدینی، ۱۳۸۶، ص ۴۱۲).

د- "۱۳۵۷ تا ۱۳۷۰" در این دوره در ایران بیش از ۶۰۰ عنوان از ۲۰۰۰ عنوان کتاب از ادبیات فرانسه ترجمه شده است. " ژول ورن در حدود ۱۰۰ عنوان، الکساندر دوما، بالزاک و هوگو (هریک بیش از ۳۵ عنوان) و زولا با ۱۵ عنوان پر خواننده ترین نویسندگان فرانسه در ایران محسوب می‌شوند. " (همان، ص ۷۶۸).

ه- "۱۳۷۰ تا ۱۳۸۰" در این دهه " آثار منتشر شده از ادبیات فرانسوی (حدود ۲۸۰ عنوان) از ۱۵۰۰ عنوان اغلب تجدید چاپ است. ترجمه نوشته‌های ژول ورن یک سوم این آثار را تشکیل می‌دهد. جز داستان‌های ژول ورن و نویسندگانی مانند زولا، الکساندر دوما، بالزاک، هوگو، و مویسان و دیگران، آثاری نیز از نویسندگان زیر منتشر شده است: مارگریت دوراس، آندره ژید، پروست، سلین، کامو. " (همان: ۱۲۵۶).

باتوجه به پیشینه تاریخی که برای ترجمه رمان ذکر شد می‌توان ادعان کرد که گرچه زولا در دهه سوم ترجمه نوین به ایران آمد، اما بر طبق آمار، عناوین ترجمه شده آثار نویسندگان فرانسوی جزو پر خواننده ترین آنها از آغاز ترجمه تا به امروز بوده است. برای اینکه میزان اقبال عمومی زولا را در میان مخاطبین ایرانی بررسی کنیم به سیر ترجمه رمان‌های زولا، دفعات چاپ، و مترجمین آنها می‌پردازیم. آمار ارائه شده بر طبق آمار کتابشناسی ملی ایران و کتابشناسی رمان (کنارسری، ۱۳۷۷) می‌باشد.

ظاهراقدیمی ترین مترجم زولادرایران محمودپورشالچی است که کتاب "انسان وحشی" رادر سال ۱۳۲۵ ترجمه کرده است و این کتاب در چاپخانه روزنامه امید توسط کتابفروشی ابن سینا به چاپ رسیده است. البته این کتاب توسط سه مترجم دیگر به نام‌های فریدون حاجتی باعنوان "انسان وحشی"، علی اکبر معصوم بیگی در سال ۱۳۸۲ و کاوه میرعباسی در سال ۱۳۸۶ باعنوان "دیودرون" به فارسی برگردانده شده است. "انسان وحشی" هفدهمین رمان از زنجیره داستانی خانواده روگون-ماکار در سال ۱۸۹۰ منتشر شد. این اثر بررسی جنون قتل نفسی است که لوکوموتیورانی به نام ژاک لانتیه، پسرزن رختشویی به نام ژروزماکار (آسوموار) و مردکارگری به نام اوگوست لانتیه، دسر می پروراند.

"رؤیا" دومین رمان ترجمه شده زولابه فارسی است که در سال ۱۳۲۵ محمودپورشالچی آن را ترجمه کرده است. در همان سال مهران محبوبی نیز این رمان را به فارسی ترجمه کرده که در سال ۱۳۷۱ توسط انتشارات ارغنون تجدید چاپ شده است. این اثر از مجموعه روگون-ماکار است که میان "زمین" و "دیودرون" جای می‌گیرد و در سال ۱۸۸۸ منتشر شده است. ماجرای دختری سرراهی به نام آنژلیک است که رؤیای عشق رادر سرمی پروراند، درنومیدی به آن می‌رسد و می‌میرد.

هم‌زمان بادورمان ذکر شده رمان "هوس" ترجمه محمودپورشالچی منتشر می‌شود. این رمان برای بار دوم در سال ۱۳۲۷ تجدید چاپ می‌شود.

بلافاصله پس از انتشار رمان زولا در سال ۱۳۲۵ محمودپورشالچی که به نظرمی رسد مترجم پرکاری بوده است رمان "چهره یک زن" را به فارسی ترجمه می‌کند.

"پول وزندگی" نام رمان دیگری از امیل زولا است که توسط علی اکبر معصوم بیگی به سال ۱۳۳۰ ترجمه و در سال ۱۳۷۶ تجدید چاپ شده است. این رمان که به سال ۱۸۹۱ انتشار یافت، کتاب هجدهم از زنجیره داستانی خانواده روگون-ماکار است. زولا بر طبق نظر خود در باره رمان،

۱ humai^۱ La Bête

۲ Le Rêve

۳ L'Argent

که آن راتاریخ طبیعی جامعه می‌دانست، در این کتاب به توصیف کامل سفته بازان و بورس بازان می‌پردازد. قهرمان کتاب، ساکار، برادر روگون، وزیر قدرتمند، سوداگر بی‌وجدان و ورشکسته‌ای است که برای بار دوم به تجارت روی می‌آورد.

"ترز راکن" رامحسن هنریار در سال ۱۳۳۰ به فارسی ترجمه کرده است. این کتاب در سال ۱۳۴۶ تجدید چاپ شده است. ترز راکن، که یکی از نمایان‌ترین آثار ناتورالیستی در فرانسه است، در سال ۱۸۶۷ قبل از زنجیره داستانی خانواده روگون-ماکار منتشر شد. مادام راکن پیر زن خرازی فروش شهرستانی، برای رضایت خاطر پسرش، کامی، به پاریس نقل مکان کرده است و اکنون در آنجا به کسب و کار خود مشغول است. دختر خواهر راکن، ترز، موجودی است که آرام و قرار ندارد و دیوانه شناختن زندگی است.

"پولین" توسط محمد علی خندان در سال ۱۳۳۳ به فارسی ترجمه و در سال‌های ۱۳۶۶ و ۱۳۷۰ تجدید چاپ گردیده است. همچنین این اثر تحت عنوان "در تلاطم زندگی" در سال ۱۳۶۳ توسط کوروش آزاد مهر و محسن بهادری فرد نیز ترجمه و در سال ۱۳۶۶ دوباره تجدید چاپ شده است. این رمان دوازدهمین جلد از سلسله رمان‌های روگون-ماکار است که در سال ۱۸۸۴ به چاپ رسیده است. قهرمان داستان پولین کنود دختر یتیم ۱۲ ساله‌ای است که عموزادگانش، خانواده شانتو، او را در خانه خود پناه می‌دهند. پولین وارث ثروتمندی است، ولی از روی خیر خواهی، اجازه می‌دهد که، چه فقیران دهکده و چه خانواده شانتو، اندک اندک ثروت او را تصاحب کنند.

"سایه مرگ" به سال ۱۳۳۳ توسط نسترن جامعی به فارسی برگردانده شده است. در همین سال اثر دیگری از امیل زولا به نام "خون و چند داستان دیگر" توسط شجاع الدین شفا ترجمه شده است.

"نانا" رمانی معروف از امیل زولا است که محمدعلی شیرازی آن را در سال ۱۳۳۳ به طور خلاصه به فارسی برگردانده است. نانا نهمین رمان مجموعه خانواده روگون-ماکاردر سال ۱۸۷۹ منتشر شده است. آنا کوپو، دختر زن رختشویی به اسم ژروز و پدری الکلی به نام کوپو، موجودی است زیبا که برای تجمل و خوشگذرانی ساخته شده است. این رمان بیشتر به نقاشی بی رحمانه و تهورآمیز جامعه ای می‌پردازد که ضعف‌های آن در یک روسپی تجلی می‌یابد. زولا به شخصیت نانا برجستگی و حقیقتی گیرا می‌دهد و برای بیان منظور خود نه از عامیانه‌گی بیم دارد، نه از بی پردگی.

"شب عروسی" پس از یک وقفه ۱۲ ساله پس از ترجمه آخرین اثر زولا توسط مجتبی عشقپور در سال ۱۳۴۵ به فارسی ترجمه و در انتشارات سنجری به چاپ رسیده است. به جرات می‌توان گفت که پرطرفدارترین اثر زولا در ایران "ژرمینال" است که هنوز هم تجدید چاپ می‌شود. این کتاب در سال ۱۳۵۶ توسط مترجم برجسته سروش حبیبی به فارسی برگردانده شده و توسط انتشارات امیر کبیر به چاپ رسیده و در سال ۱۳۵۷ دوباره در همین انتشارات تجدید چاپ گردیده است. اما پس از آن در سال‌های ۱۳۸۸، ۱۳۸۶، ۱۳۸۴، ۱۳۵۷ در موسسه انتشاراتی نیلوفر تجدید چاپ شده است. این رمان را نونا هجری نیز در سال ۱۳۶۳ ترجمه کرده و در سال ۱۳۸۶ تجدید چاپ شده است، و اما سومین مترجم ژرمینال، ابوالفتح امام می‌باشد که در سال ۱۳۶۴ آن را ترجمه کرده است، این ترجمه نیز مانند دو ترجمه بالا در سال‌های ۱۳۶۸ و ۱۳۶۹ تجدید چاپ شده است. ژرمینال سیزدهمین کتاب از دوره خانواده روگون-ماکار در سال ۱۸۸۵ منتشر شد. زولا در این رمان به توصیف محافل توده مردم باز می‌گردد. این رمان بررسی قوی زندگی معدنکاران و آشفته‌گی اجتماعی و مبارزات سندیکائی و اعتصابی است که برای مقابله با گسترش سرمایه داری آغاز می‌شود. اتین لانتیه، یکی از پسران ژروز ماکار (آسوموار) که به جرم کشیده زدن به رئیس خود اخراج شده است، در معدن وورودرگروه مائواستخدام می‌شود. اتین با شخصیت استوار و ناکام با آنکه از فقر به ستوه آمده است به آینده امیدوار است و در این استواری، مبارزه و امیدکارگران دیگر را نیز همراه خود می‌کند.

"سال‌های امید" در سال ۱۳۶۰ توسط عبدالرحیم ریحانی به فارسی ترجمه شده و در انتشارات تلاش تبریز به چاپ رسیده است. این اثر همچون بسیاری از آثار ترجمه شده در سال‌های ۱۳۶۳ و ۱۳۶۹ تجدید چاپ گردیده است.

"شکست" نیز در سال ۱۳۶۰ توسط فرهاد غربائی در سال ۱۳۶۰ ترجمه شده است. این کتاب در انتشارات نیلوفر به چاپ رسیده و در سال ۱۳۶۲ تجدید چاپ شده است. شکست که در سال ۱۸۹۲ منتشر شد در زنجیره خانواده روگون-ماکار بین رمان "پول" و "دکتر پاسکال" جای می‌گیرد. در طی جنگ فرانسه و پروس در سال ۱۸۷۰، سربازی به نام موریس لوواسور و سرجوخه ژان ماکاربه حکم اتفاق ناچارند در کنار هم زندگی کنند. موریس، که نمونه ای از یک بچه بورژوا است، انضباط نظامی راچندان بر نمی‌تابد و نسبت به ژان، که دهقان تمام عیاری است و خود را مقید به ایفای وظیفه نشان می‌دهد، احساس نفرت می‌کند.

"آسوموار"^۲ رمانی که امیل زولا به واسطه آن در فرانسه به شهرت رسید، نیز توسط فرهاد غربائی یک سال پس از ترجمه شکست در سال ۱۳۶۱ به فارسی برگردانده شد. این رمان هفتمین اثر از مجموعه داستانی روگون-ماکار به سال ۱۸۷۷ منتشر شده است. ژرژ، یکی از صادق ترین افراد خانواده ماکار، از آغاز جوانی با کلاه دوزی به نام لانتیه سرو سری پیدا کرده بود که از او دو پسر داشت، پس از اینکه لانتیه وی را رها کرد با کارگر شیروانی سازی به نام کوپواز دواج کرد. کوپو به الکل روی آورد و ژرژ نیز در نهایت همراهش شد و در پایان در فقر و فلاکت مرد. این اثر که به طرز دل آزاری واقع گرایانه است از زندگی کارگران پاریسی الهام پذیرفته است.

"دارایی خانواده روگون"^۳ را محمد تقی غیائی در سال ۱۳۶۱ ترجمه نموده که در سال ۱۳۸۸ توسط انتشارات نیلوفر تجدید چاپ شده است. "دارایی خانواده روگون" اولین اثر از سلسله رمان‌های موسوم به خانواده روگون-ماکار در سال ۱۸۷۱ منتشر شده است. نویسنده به

۱ La Débâcle

۲ L'Assommoir

۳ La Fortune des Rougon

منظور بیان تاریخ معاصر ملت فرانسه از خلال زندگی یک خانواده، بازتاب‌های کودتای لوئی ناپلئون را در شهرستان‌ها، وتب و تاب قدرت و شوق دستیابی به دارائی‌های تازه در پی کودتا را بررسی می‌کند. دو خانواده متخاصم، یعنی خانواده روگون و خانواده ماکار، در پلاسان زندگی می‌کنند. آدلاید فوک رنک روستائی ثروتمندی که مالخولیایی و بیمار عصبی است با مردی از خانواده روگون که به باغبانی اشتغال دارد، ازدواج کرده است و با قاچاقچی می‌خواره ای به نام ماکار سرو سری دارد.

"زمین"^۱ را نیز محمدتقی غیائی در سال ۱۳۶۱ ترجمه و توسط انتشارات نیلوفر به چاپ رسانده است. این رمان معروف زولا پانزدهمین جلد از زنجیره داستانی خانواده روگون-ماکار در سال ۱۸۸۷ در پاریس منتشر شده است. شخصیت اصلی ژان ماکار، جوان خشن و تند خوئی است که در سولفرینو دلیرانه جنگیده است، به فرانسه بازمی‌گردد و بالاخره در کارخانه‌ای کار پیدا می‌کند. زولا که در نظر داشت در این رمان زندگی دهقانان را تصویر کند جز اعمال شنیع، جنایت‌ها و رذالت را نشان نمی‌دهد.

"عشق و فداکاری زن"^۲ رمانی دیگر از امیل زولا است که در سال ۱۳۶۲ ترجمه شده و مترجم آن اسماعیل کیوانی است. این رمان در سال‌های ۱۳۷۰، ۱۳۶۹، ۱۳۶۸، ۱۳۶۴ تجدید چاپ گردیده است. همچنین این اثر تحت عنوان "سهم سگان شکاری" توسط محمدتقی غیائی مترجم نام آشنای ادبیات فرانسه در سال ۱۳۶۲ ترجمه شده و سال ۱۳۶۸ در انتشارات نیلوفر تجدید چاپ گردیده است. این رمان که در فرهنگ آثار سید حسینی به "هجوم حریصانه" ترجمه شده است، دومین رمان از مجموعه خانواده روگون-ماکار است و در سال ۱۸۷۱ منتشر شده است. عنوان رمان حاکی از هجوم رذیلانه جامعه امپراطوری دوم فرانسه به سوی ثروت است. آریستید روگون بی درنگ پس از دوم دسامبر، در پاریس ساکن می‌شود. او که حرصی فراوان به ثروت ولذت دارد، به یاری برادرش، اوژن و خواهرش، سیدونی، دلاله مشکوک، به سوداگری مشغول می‌شود.

^۱ La Terre

^۲ La Curée

"دکتر پاسکال" توسط محمد علی خندان در سال ۱۳۶۲ به فارسی برگردانده شده و در سال ۱۳۶۴ در انتشارات اکباتان تجدید چاپ شده است. همچنین انتشارات سمیر این کتاب را در سال ۱۳۸۵ تجدید چاپ کرده است. این آخرین رمان از رمان‌های زنجیره ای خانواده روگون-ماکار و به اعتراف نویسنده «خلاصه و نتیجه» همه آثار اوست که در سال ۱۸۹۳ انتشار یافت. دکتر پاسکال، پسر پیر روگون و فلیسپته پک ظاهرا از جو خانواده خود و نیز خانواده ماکار دوری می‌جوید. وی سال‌های دراز در شهرک پلاسان می‌ماند و به بررسی تاثیر وراثت در زندگی پدر و مادر خود می‌پردازد.

"شهرآفتاب" را علی اصغر خبره زاده در سال ۱۳۶۷ به فارسی ترجمه کرده است. شهرآفتاب ترجمه رمان "کار" اثر امیل زولا است که در سال ۱۹۰۱ به چاپ رسیده است. این اثر دومین جلد از مجموعه "چهارانجیل" زولا است و پس از "باروری"^۲ نوشته شده است. در این رمان، زولا از لیبرالیسم اقتصادی به سوسیالیسم تخیلی رسیده است. لوک فرومان، مهندس جوان، به جهانی می‌اندیشد «که در آن سرمایه، کار و استعداد باهم یگانگی پیدا کرده اند». او فرصت آن را می‌یابد که به لطف ژوردان، صنعت پیشه، این امید را هر چه زودتر جامه عمل بپوشاند.

"قلب پاریس"^۳ را محمد علی خندان در سال ۱۳۶۸ ترجمه کرده که در فرهنگ آثار با عنوان "انبان پاریس" ترجمه شده است. این رمان، که سومین اثر از مجموعه خانواده روگون-ماکار می‌باشد، در سال ۱۸۷۳ منتشر شده است. فلوران، که بر اثر فعالیت‌های سیاسی به گویان تبعید شده بود، از آنجا فرار می‌کند و به پاریس باز می‌گردد و پنهان می‌شود. در این رمان، زولا زندگی محقرانه و سخت کوشانه فروشندگان را به واقع بینی پرقوت و قرین امانتی وصف می‌کند.

۱ Travail

۲ Fecondité

۳ Le Ventre de Paris

"شاهکار" که ترجمه رمانی از امیل زولا به نام "اثر"^۱ است توسط علی اکبر معصوم بیگی در سال ۱۳۷۲ به فارسی ترجمه شده است. "شاهکار" به سال ۱۸۸۶ انتشار یافت و جزو زنجیره بلند خانواده روگون-ماکار است. قهرمان داستان، کلود لانتیه نقاش، پسر ژروز در رمان آسو موار است. کلود که دست به گریبان عوارض موروثی است، گرفتار وسوسه آفریدن شاهکاری راستین است. اما چیزی نیرومندتر از خود او در برابر تحقق آرزویش قرار می‌گیرد. زولا در این رمان توصیف جالب توجهی از محافل هنرمندان به دست می‌دهد. مسئله قهرمان اصلی این اثر اهمیت روان شناختی فوق العاده ای برای زولا دارد: این مساله مبارزه ای است درونی که روح هنرمند آگاه از ارزش خود را آزار می‌دهد، درام بی سرانجامی است که محبت زنانه نمی‌تواند از شدت آن بکاهد و گره آن جز با خود کشی هنرمند نا موفق گشوده نمی‌شود.

"فتح پلاسان"^۲ رمانی است که به تازگی به فارسی برگردانده شده است. این رمان را هوشنگ امیر مکرری در سال ۱۳۸۸ ترجمه و انتشارات نیلوفر منتشر کرده است. فتح پلاسان در سال ۱۸۷۴ در مجموعه خانواده روگون-ماکار در فرانسه به چاپ رسیده است. از دیگر آثار ترجمه شده زولا می‌توان به "مرگ اولیویه بکی" به ترجمه معصومه احمدی، "فاجعه آسیای سبز" با ترجمه ابوتراب شایگان و حسین بریانی شبستری، "یک گل برای عشق" توسط عنایت الله شکبیا پور، "آرزوهای مرده" توسط تاج الملوک سمیعی و "به خاطر یک شب عشق" توسط هوشنگ رکنی نیز اشاره کرد.

اینکه در بین موسسات انتشاراتی، نیلوفریکی از معتبرترین موسسات نشر رمان در ایران با سابقه‌ای حدود نیم قرن بیشتر رمان‌های ترجمه شده زولا را منتشر کرده و نیز مترجمان بزرگی چون سروش حبیبی، محمدتقی غیاثی، فرهاد غبرائی و محمود پورشالچی آثار زولا را ترجمه کرده‌اند، می‌تواند دلیل مناسبی براستقبال خوانندگان از آثار زولا قلمداد گردد.

^۱ L'Œuvre

^۲ La Conquête de Plassans

با توجه به آمار اعلام شده امیل زولا با حدود ۲۸ عنوان کتاب ترجمه شده در ایران پس از ژول ورن، ویکتور هوگو، بالزاک و الکساندر دوما قرار می‌گیرد.

برای بررسی بازتاب اندیشه زولا در ایران علاوه بر بررسی آثار ترجمه شده بایستی به مقالات و کتاب‌هایی که در مورد زولا و ناتورالیسم وی در ایران به چاپ رسیده اند نیز رجوع کرد. با توجه به آمار کتابشناسی ملی ایران به جز رمان‌های وی در حدود ۸ کتاب راجع به زندگی و آثار و نقد آثار وی و ۵ کتاب راجع به ناتورالیسم در ایران چاپ شده اند که البته شمار زیادی از آنها ترجمه هستند. اما مقالات منتشر شده در نشریات علمی و سیاسی حدود ۳۴ عنوان است که بیشتر آنها درباره ستایش از زولا و شخصیت انقلابی اوست.

تاثیر زولا بر نویسندگان ایرانی

آشنائی ایرانیان با رمان به زمان مشروطیت بازمی‌گردد؛ زمانی که با وجود آمدن حکومت قانون، جامعه از بستر سنتی خویش فاصله گرفته و شیوه نوینی را در پیش می‌گیرد. این نوگرایی در عرصه ادبیات و هنر نیز باعث ایجاد تحول شگرفی در تاریخ ادبیات می‌شود. البته ناگفته نماند که عوامل دیگری چون اعزام محصلان ایرانی به غرب، تاسیس مدرسه دارالفنون و ورود صنعت چاپ به ایران از دیگر عوامل این دگرگونی به شمار می‌آیند.

اما این تحول چگونه بوجود آمد و ایرانیان در مواجهه با تجددگرایی در عرصه ادبیات چگونه عمل کردند؟

برای پاسخ به این پرسش‌ها بایستی این نکته را یادآوری نمود که ترجمه یکی از مهم‌ترین ابزارهای این تحول به شمار می‌آید. پس از ترجمه آثار فراوانی از نویسندگان غربی و به خصوص فرانسوی به فارسی فضای داستان نویسی ایران تغییر کرد و این تاثیر نه تنها بر گسترش مضمون، بلکه بر رشد صنعت داستان نویسی در ایران کمک کرد.

مثلا یکی از جلوه‌های این تاثیر، نوشتن رمان به تقلید از رمان‌های غربی است؛ به عنوان مثال رمان "عشق و سلطنت" از محمد باقر خسروی و رمان "شمس و طغری" از شیخ موسی نثری به تقلید از رمان‌های تاریخی نوشته شده است.

"مجموعه داستان" یکی بود یکی نبود" جمالزاده، گوشه‌هایی از اوضاع اجتماعی روزگار، با زبانی ساده و شیرین و با کاربرد اصطلاحات و تعابیر عامیانه، تصویر شده است. این کتاب به عنوان نخستین پاسخ به مقتضیات یک نوجویی فرهنگی و ادبی در اجتماع آن روز اهمیت بسیار دارد و دیگر اینکه، به قول کارشناس روس چاپکین "تنها با یکی بود یکی نبود است که مکتب رئالیستی در ایران آغاز شده است" (سپانلو، ۱۳۸۱، ص ۱۵).

با رشد صنعت ترجمه، انواع رمان اعم از تاریخی، رمانتیک، رئالیست، ناتورالیست و سوررئالیست و... به فارسی ترجمه شد؛ اما نکته قابل توجه این است که برخلاف غرب که مکتب‌های ادبی در آنها یک مکتب پس از افول مکتبی دیگر ظهور کرده است، در ایران تقریباً همه انواع ادبی راهمزمان باهم داشته ایم. در هر دوره با توجه به سلیقه مترجمان و اوضاع اجتماعی-ادبی ایران به یکی از انواع توجه بیشتر نشان داده شده است. البته میزان اقبال جهانی آثار نیز در ترجمه آنها نقش مهمی را ایفا می‌کند.

آثار تحصیل کردگان خارج پس از بازگشت به ایران با توجه به اینکه با ادبیات غرب به طور مستقیم آشنا شده بودند و نه از طریق ترجمه، مراتب تحول چشمگیری را در زمینه داستان نویسی بوجود آورد. در میان این گروه، افراد صاحب اندیشه و صاحب قلم می‌توان از صادق هدایت، بزرگ علوی و صادق چوبک نام برد (یا حتی، ۱۳۷۵، ص ۱۹۷).

صادق هدایت قصه‌هایی چون "دانش آکل"، "سگ ولگرد"، "محلل" و "علویه خانم" را می‌نویسد که در آنها از توصیف عینی واقعیت‌ها و تصویر واقعیت با زبان مردم استفاده می‌نماید. اگرچه نویسندگان حوزه مشروطیت در زمینه تحول قصه نویسی ایران تلاش‌های بسیاری نموده‌اند، اما می‌توان هدایت را یکی از پایه گذاران مکتب رئالیستی در ایران دانست. (سپانلو، ۱۳۸۱، ص ۱۰۱)

بزرگ علوی نیز همپای هدایت در تحول داستان نویسی ایران اثر گذاشت. او نیز چون هدایت به رئالیسم اعتقاد دارد، امارتالیسمی با گرایش‌های رمانتیکی که در روحیه ایرانی ریشه دارد (همان: ۱۰۲).

اما "صادق چوبک دردواثر مهم و معتبر نخستین خود، یعنی مجموعه داستان‌های "خیمه شب بازی" و "انتری که لوطیش مرده بود" راهی جدا از نویسندگان پیش از خود در پیش گرفت. گرچه گاه گاهی از اندیشه‌های هدایت تاثیر گرفته امانویسنده ای صاحب سبک و مستقل است. دیدچوبک از مسایل، دیدی ناتورالیستی است و مثل همه نویسندگان ناتورالیست، موضوعاتی را پیش می‌کشد که خوشایند همه کس نیست. خواننده در داستانهای چوبک با مسایل و مناظر و وقایعی روبروست که بارها آنهارا دیده و می‌شناسد و با این تفاوت که چوبک آنها را از دیدگاه تازه ای بار دیگر به نمایش می‌گذارد زشتی‌ها و پلیدی‌های عادی شده آنها رابه رخ ما می‌کشد و دیوار منحوس عادات را از پیش ما برمی‌دارد" (میرصادقی، ۱۳۶۰، ص ۲۸۵).

با توجه به اینکه برخی از جلوه‌های ناتورالیسم در آثار چوبک وجود دارد و برطبق آرا برخی منتقدین توجه عمیق وی به زشتی‌ها و پلیدی‌ها، شکستن حرمت کاذب کلمات و مفاهیم، قدرت تصویر پردازی، توجه به شخصیت‌ها و آدم‌های توسری خورده و فراموش شده و شیوه بیان خشن و صریح داستان‌ها و گفت و گوهای درخشان و دقیق شخصیت‌ها، روی هم رفته شیوه داستان نویسی وی را به مکتب ناتورالیسم غربی که نظریه پرداز اصلی آن زولا می‌باشد نزدیک کرده است. البته لازم به یاد آوری است که برخی کاملاً با تئوری ناتورالیست بودن چوبک مخالفند. هدف ما در این مقاله اثبات درستی یا نادرستی این نظریه نیست، بلکه به دنبال یافتن رگه‌هایی از سبک ناتورالیست زولا در ادبیات ایران و میزان تاثیر پذیری آن از این سبک ادبی است؛ چه از حیث شکل و فرم اثر و چه از حیث مفهوم. هر چند که نویسندگان هر عصر با توجه به اقتضات سیاسی، اجتماعی و فرهنگی آن دوره و همچنین میراث فرهنگی گذشته خود، دست به خلق آثاری می‌زنند که چون آئینه ای بازتاب این ویژگی‌هاست و به طور مثال رئالیستی که هدایت برطبق آن نوشته است به طور کامل با

رنالیست بالزاک مطابق نیست و همین طور ناتورالیست چوبک نمونه کامل و تمام عیار ناتورالیست زولا نیست.

اسماعیل فصیح در تمامی داستان‌هایش به تاریخچه زندگی یک خانواده ایرانی-خانواده آریان-می پردازد. میرعابدینی می‌گوید: "طرح کار فصیح در رمان‌هایش متکی بر تاثیر سرنوشت، جبر محیط و وراثت بر اعضای این خانواده، و تحول مناسبات اجتماعی زندگی شهری در سال ۱۳۵۰-۱۳۰۰ است. وازاین نظر، امیل زولا را در سلسله رمان‌های روگون-ماکار به یاد می‌آورد. رمان‌های فصیح ساختی ادواری دارند، در هر رمان زندگی یکی از آدم‌ها محور قرار می‌گیرد. درگیر جزئیات شدن برای ارائه توصیفی عینی از واقعیت، به کار فصیح وجهه‌ای ناتورالیستی می‌بخشد." (میرعابدینی، ۱۳۸۶، ص ۶۴۷).

گفته می‌شود که نگاه ناتورالیستی فصیح بادیچوبک و هدایت کمی متفاوت است، ناتورالیسم هدایت به مویرگی مانند است؛ ناتورالیسم چوبک بارئالیسم می‌آمیزد اما ناتورالیسم فصیح بیشتر به ناتورالیسم امیل زولا شباهت دارد.

ابراهیم گلستان "در داستان" مردی که افتاد "اضطراب‌هایی رابه کارگرنقاشی به نام غلام نسبت می‌دهد که نمی‌تواند حاصل ذهنیات او باشد. غلام هنگام کار به فکرزنش است که از دربارست می‌افتد. مرد آشفته رؤیاهاست. زن بی‌اعتنا و خونسرداست. از هم جدا می‌شوند. مرد به مرور دیوانه می‌شود، میخواره ای همدم روسپیان. این داستان یادآور سرگذشت "کوپو" قهرمان داستان آسوموار اثر امیل زولا است: "اونیز روزی هنگام کار از بلندی می‌افتد و معالجه اش مدت زیادی طول می‌کشد. سپس به ولگردی و میخواره گی روی می‌آورد. زن می‌کوشد او را به زندگی باز گرداند ولی نتیجه ای نمی‌گیرد، عاقبت زن نیز میخواره می‌شود. کوپو در بخش دیوانگان الکلی بیمارستان جان می‌دهد و زن در کلبه محقرشان." (همان: ۲۷۰).

اما پس از ورود دو مکتب ادبی رئالیسم و ناتورالیسم، مکتب جدیدی به نام ناتو-رئالیسم از تلفیق این دو مکتب در جنوب ایران پدید می‌آید. "داستان جنوب، به رغم برخورداری گسترده از روح رئالیسم، یک رگه نیرومند ناتو-رئالیسم نیز در بطن خود نهفته دارد که در ادبیات هیچ منطقه ای نمی‌توان آنها را مشاهده کرد. تلفیق ناتورالیسم با رئالیسم در این جا به

این معناست که در آثار نویسندگان رئالیست، ناتورالیست، که برجسته ترین داعیه داران آن رابازباییدرهمین منطقه جست وجو کرد، رئالیسم همچنان حضورپررنگی دارد و در آثار نویسندگان رئالیست، ناتورالیسم نیز عرصه ای برای عرض اندام یافته است. صادق چوبک، به رغم پای بندی بسیار به ناتورالیسم، که نامش همواره تداعی کننده این مکتب است، در کارنامه خود "تنگسیر" را دارد که یک اثر کاملاً رئالیستی، آن هم از نوع رئالیسم آرمان گرایانه است. " (شیری، ۱۳۸۷، ص ۱۹۱)

امیل زولا برای نشان دادن همسوئی خود با رئالیست‌های قرن ۱۹ همواره از اصطلاح ناتورالیسم برای تبیین نگرش هنری آنها به جهان استفاده می‌کند. اما در واقع ناتورالیسم زولا در جزئیات خود با رئالیسم متفاوت است و هم پیوندی این دو مکتب ادبی به سختی امکان پذیر است (سیدحسینی، ۱۳۷۱، ص ۴۰۹).

"هنر بزرگ نویسندگان بزرگ جنوب در این است که گاه با پرهیز از هرگونه افراط گری، و عدول از بعضی شاخصه‌های اساسی ناتورالیسم و اکتفا به بعضی خصوصیت‌های تطبیق پذیر با واقعیت عینی جامعه، به ترکیب مثبت ناتورالیسم و رئالیسم می‌پردازند. و دیگر آن که، اغلب در کنار شمار بسیاری از روایت‌های رئالیستی، و به موازات آن از امکانات روایت ناتورالیستی نیز متناسب با موقعیت و موضوع غفلت نمی‌ورزند." (شیری، ۱۳۸۷، صص ۱۹۰ تا ۲۰۰).

احمد محمود یکی از رمان نویسان جنوب است که خصوصیت بومی و محلی زادگاه خود را در آثارش منعکس کرده است. وی یکی از بزرگ‌ترین نویسندگان رئالیست ایران است. ولی بن مایه‌های ناتورالیستی در آثار احمد محمود بسیار قوی است. جهان بینی وی از بسیاری جهات شباهت به جهان بینی چوبک دارد.

"اسارت انسان در دستان قدرتمند تقدیر، به فرجام دلخواه نرسیدن کوشش‌ها، یکی از معتقدات اساسی در ناتورالیسم است که مصادیق آن را به فراوانی در داستان‌های احمد محمود می‌توان مشاهده کرد. اولین و سومین داستان وی -با نام‌های "مسافر" و "مول" - حکایت ناموافق تقدیر با تدبیرگری آدم‌هاست. داستان‌های "سه ساعت دیگر" و "حسرت" و "دریا

هنوز آرام است " و "یهودگی" و "در سایه ی سپیدارها" همه با حساسیت‌هایی به نگارش درآمده اند که کاملاً قابل تطبیق با دنیای ناتورالیسم است. در میان آثار وی آسمان آبی یکی از نمونه‌های اعلای ناتو-رئالیسم است. قصه "آشنا" در مجموعه ای به همین نام از محمود از یک رگه نیرومند ناتورالیستی برخوردار است. داستان "جست و جو"، در بافت خود، متکی بر نوعی رئالیسم ناتورالیستی است. " (همان: ۱۹۷).

سیمین دانشور، رمان نویس مشهور زن ایرانی، از سال ۱۳۲۰ مقاله نویسی را آغاز کرد، با اینکه "جزیره سرگردانی" وی داستانی کاملاً رئالیستی و از نوع سیاسی-اجتماعی است، اما در پاره‌هایی از آن می‌توان رد پای ناتورالیسم را به صورت تاثیر وراثت در شکل دهی به شخصیت آدم‌ها و البته ناتوانی عوامل سیاسی یا اجتماعی در تعیین هویت یا تغییر شخصیت‌ها، به رغم سروکار داشتن آن‌ها با فعالیت‌های مستمر در این حوزه‌ها مشاهده کرد. به عنوان مثال الگوگیری ناخواسته هستی از مادرش بیانگر این تاثیر است. " (همان: ۱۹۸).

در "داستان‌های روانی پور، خاکسار، آفایی و محمود بسیاری از جنبه‌های ناتورالیستی زندگی، در یک زمینه ی رئالیستی و در رابطه ای تنگاتنگ با موثرهای اجتماعی، فرهنگی و اقتصادی به تصویر کشیده شده اند. " (همان: ۲۰۰).

یکی از جلوه‌های ناتورالیسم در آثار نویسندگان جنوب، "برجسته سازی فرمان روایی غرایز بر بعضی انسانها، از طریق شیوع رابطه‌های نامشروع جنسی و یا کثرت عیاشی در کافه‌ها و خرابات خانه‌هاست که شواهد عینی آن را علاوه بر ماجراهای بلور خانم در "همسایه‌ها" و شریفه و خورشید کالا و ممدو در "داستان یک شهر" از احمد محمود، در بعضی داستانهای فقیری نیز می‌توان مشاهده کرد. " (همان: ۱۹۹).

نتیجه

به طور قطع می‌توان اذعان کرد که امیل زولا با پیشینه ای در حدود نیم قرن حضور در ایران هنوز هم موضوع مورد بحث بسیاری از ادبا و منتقدان ایرانی است. ژرمینال به یادماندنی‌ترین اثر زولا در ایران که سروش حبیبی مترجم برجسته ایرانی آن را "حماسه

برادری در فلاکت "می نامدهنوزهم به دلیل استقبال خوانندگان ایرانی تجدید چاپ می‌شود. همچنین سبک زولا بر روند قصه نویسی جنوب و بالاخص بر قصه نویسی چوبک تاثیر گذاشته و منبع الهام نویسندگانی چون احمد محمود، اسماعیل فصیح و امین فقیری و در مواردی سیمین دانشور و منیرو روانی پور شده است. بعد دیگری از اقبال عمومی زولا مبتنی بر میزان آثار ترجمه شده و دفعات چاپ آنهاست که از این حیث امیل زولا در شمار پرخواننده ترین نویسندگان فرانسوی در ایران است. ابعاد تاثیر زولا و تفکرات وی تنها به جنبه ادبی آثار وی منحصر نمی‌شود و زولا را می‌توان به عنوان روشنفکر، روشنگر و حتی سیاستمدار نیز معرفی کرد که در این بین باید به ماجرای دریفوس و مقاله معروف "من متهم می‌کنم" اشاره نموده، تاثیر آن را بر روی جامعه روشنفکری ایران به عنوان یک موضوع جدید مورد مطالعه قرار داد.

کتابنامه

- برونل، پیر. (۱۳۸۸). *تاریخ ادبیات فرانسه*. افضل وثوقی. تهران: سمت.
- تروایانا، هانری. (۱۳۷۷). زولا. ناد علی همدانی. تهران: نشر البرز.
- ثروت، منصور. (۱۳۸۶). «مکتب ناتورالیسم». *پژوهشنامه علوم انسانی*. شماره ۵۶، ۱۹۶-۱۷۷.
- حسن زاده میرعلی، عبدالله. (۱۳۸۸). *سیرناتورالیسم در ایران*. سمنان: دانشگاه سمنان.
- حسینی، فاطمه. (۱۳۸۵). *بررسی آثار چوبک از دیدگاه ناتورالیسم و رئالیسم*. تهران: ترفند.
- خاکیان، مریم. (۱۳۸۶). «*امیل زولا و انتقال به فرامتن*». روزنامه ایران. سال سیزدهم. شماره ۲۶۱۸، ۱۷.
- خزاعی فر، علی. (۱۳۸۰). *مجموعه مقالات نخستین همایش ترجمه ادبی در ایران*. مشهد: موسسه چاپ و انتشارات دانشگاه فردوسی مشهد.
- زولا، امیل. (۱۳۶۱). *آسوموار*. فرهاد غبرائی. تهران: انتشارات نیلوفر.
- زولا، امیل. (۱۳۷۰). *پولین*، محمد علی خندان. تهران: انتشارات اکباتان.
- زولا، امیل. (۱۳۷۶). *شاهکار*. علی اکبر معصوم بیگی. تهران: انتشارات نگاه.
- سپانلو، محمدعلی. (۱۳۸۱). *نویسندگان پیشرو ایران*. تهران: انتشارات نگاه.

- سیدحسینی، رضا. (۱۳۷۶). *مکتب‌های ادبی*. تهران: انتشارات نگاه.
- سیدحسینی، رضا. (۱۳۷۸). *فرهنگ آثار*. تهران: انتشارات سروش.
- شیری، قهرمان. (۱۳۸۷). *مکتب‌های داستان نویسی در ایران*. تهران: نشر چشمه.
- کنارسری، فاطمه. (۱۳۷۷). *کتابشناسی رمان و مجموعه‌های داستانی مترجم پیش از مشروطیت تا ۱۳۷۴*. تهران: نشر وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی.
- میرعابدینی، حسن. (۱۳۸۶). *صد سال داستان نویسی در ایران*. تهران: نشر چشمه.
- میر صادقی، جمال. (۱۳۶۰). *قصه، داستان کوتاه، رمان*. تهران: انتشارات نگاه.
- نوابی، داود. (۱۳۶۳). *تاریخچه ترجمه از فرانسه به فارسی در ایران از آغاز تا کنون*. کرمان: دانشگاه شهید باهنر کرمان.
- یاحقی، محمد جعفر. (۱۳۷۵). *چون سبوی تشنه*. تهران: جامی
- Zola, Emile, *Nana*, Paris, Gallimard, ۲۰۰۲ .
- Zola, Emile, *La conquête de Plassan*, Paris, Gallimard, ۲۰۰۹ .
- Zola, Emile, *Germinal*, Paris, Gallimard, ۲۰۰۹ .
- MITTERAN, Henri, *La Littérature française du XIXe siècle*, Paris, Nathan, Coll. Mitterrand, ۱۹۸۹ .